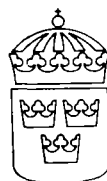

Utrikesutskottets betänkande

1988/89:UU3

Sveriges relationer till de baltiska republikerna

1988/89
UU3

Motionerna

1987/88:U518 av Bruno Poromaa (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om dokumentation av det svenska språket och kulturen i Estland,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheterna att se svensk TV i de baltiska staterna.

1987/88:U529 av Gunnar Hökmark (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upptagande av frågan om de baltiska folkens öde till behandling i FN samt i andra multilaterala och bilaterala sammanhang,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konkreta åtgärder för underlättande av enskilda människors kontakter mellan Sverige och de tre baltiska länderna.

Bakgrund

De baltiska länderna har under större delen av sin moderna historia varit dominerade av andra makter. Efter första världskriget blev Estland, Lettland och Litauen självständiga stater och medlemmar av Nationernas förbund, men självständigheten varade inte längre än till år 1940, då de tre länderna under tvångsmässiga former blev införlivade med Sovjetunionen där de nu har ställning som delrepubliker. En period av hårdhänt förryskning följde med betydande successiv inflyttning av ryssar, vilket lett till att upp emot hälften av befolkningen i Lettland och en stor andel i Estland numera är icke-baltisk. De baltiska folken har till nyligen haft mycket begränsade möjligheter att ge uttryck åt sin nationella särart. Det har inte heller varit möjligt för dem att på egna villkor upprätthålla förbindelser av olika slag med andra länder.

Den nya politiken i Sovjetunionen – symboliserad av orden glasnost och perestrojka – har emellertid även för de baltiska folken inneburit en liberalisering. De nationella strävanden som hela tiden funnits under ytan har enbart under det senaste året tagit sig en mängd uttryck. I alla de tre republikerna har nyligen bildats s.k. folkfronter, i vilka ingår såväl medlemmar i kommunistpartiet som företrädare för ett flertal nationella rörelser och förbund, bl.a. miljörörelsen i de tre länderna. Huvuddelen av medlemmarna är balter; endast en mindre del är ryssar.

Inom de nationella rörelserna har mer eller mindre långtgående krav på ökat självbestämmande för de baltiska republikerna rests. Det har bl.a. framförts att de hittills hemlighållna tilläggsprotokollen till Molotov-Ribbentrop-pakten av år 1939 – genom vilka de baltiska staterna tillfördes den sovjetiska intressesfären – skulle offentliggöras. Det har vidare krävts att de baltiska språken skall bli nationalspråk och att ett särskilt estniskt, lettiskt och litauiskt medborgarskap skall införas inom Sovjetunionen. Ett för medborgarrörelserna viktigt krav är vidare att republikerna skall få ökad ekonomisk självständighet med rättighet att själva fatta beslut om naturtillgångar, industrilokalisering, utrikeshandel m.m. Ett av syftena med det sistnämnda önskemålet är att ge republikerna bättre möjligheter att värna om den egna, alltmer hotade miljön. Flera av dessa krav har också fått uttryckligt stöd av de nya partiledningar som tillträtt i de baltiska republikernas kommunistpartier.

Den svenska samlingsregeringen vidtog under åren 1940 och 1941 olika åtgärder som innebar ett erkännande av de baltiska staternas införlivande med Sovjetunionen. Kontakterna mellan Sverige och de baltiska folken går långt tillbaka i historien. Fortfarande är svenska modersmål för ett antal hundra personer i Estland. Under innevarande år bildades i Estland ett samfund för estlandssvensk kultur, vilket samlat över 200 medlemmar. I Sverige finns sedan kriget en stor grupp baltiska – huvudsakligen estniska – flyktingar som spelar en aktiv roll i det svenska samhällslivet. I synnerhet i Estland och Lettland, men också i Litauen, har en orientering mot Norden under lång tid framstått som naturlig. Mot denna bakgrund har det varit mycket naturligt att Sverige och de baltiska länderna sökt utnyttja de möjligheter som erbjudits att stärka banden mellan våra folk. Dessa möjligheter har under enbart det senaste året påtagligt förbättrats.

Särskilt de kulturella förbindelserna har kunnat utvecklas gynnsamt. Officiella delegationsbesök har ägt rum i båda riktningarna och gemensamma kulturella manifestationer ordnats. Detta har kunnat ske med stöd av ett kulturuthysesprogram mellan Sverige och Sovjetunionen, i vilket särskilt nämns intresset av fördjupat kulturellt och vetenskapligt utbyte mellan Sverige och de baltiska sovjetrepublikerna.

Decentraliseringen av den ekonomiska beslutsprocessen i Sovjetunionen har medfört att delrepublikerna och enskilda företag i dem fått utvidgade rättigheter att ha direkta kommersiella förbindelser med omvärlden. Denna utveckling betyder att de baltiska republikerna kan komma att få nya möjligheter till samarbete med Sverige utöver dem som gränshandelsavtalet av år 1985 erbjuder.

Flera städer i Sverige och de baltiska republikerna har under senare år ingått vänortssamarbete, vilket är ytterligare tecken på det ömsesidiga intresset av fördjupade förbindelser.

Utskottet

Det finns mellan Sverige och de baltiska republikerna en historiskt och kulturellt betingad samhörighet. Under en lång följd av år har det emellertid inte varit möjligt att upprätthålla så nära förbindelser med dessa områden

som hade varit önskvärt och naturligt.

Det är därför särskilt glädjande att Sovjetunionens nya öppenhetspolitik bland annat medfört en större frihet för de baltiska republikerna att ge uttryck åt nationella och folkliga strävanden. Sverige bör enligt utskottets mening på olika sätt ta dessa nya möjligheter till vara. Som framgår av det föregående har så redan skett i flera avseenden. Det finns nu anledning för regeringen att se över Sveriges förbindelser med de baltiska republikerna i syfte att utröna på vilka områden nya och närmare kontakter kan knytas.

I de föreliggande motionerna föreslås ett antal åtgärder, vilkas avsikt är att underlätta kontakterna mellan Sverige och Baltikum. I motion U529 nämns bl.a. direkta teleförbindinger mellan Sverige och Baltikum, viseringsfrihet för invånare i de baltiska republikerna, utlandssändningar på baltiska språk, direkta flygförbindelser m.m. I motion U518 föreslås att TV-sändaren på Gotland skall förstärkas för att få bättre räckvidd över Baltikum.

Den närmare utformningen av våra förbindelser måste diskuteras i förhandlingar mellan regeringarna eller ansvariga myndigheter i Sverige och Sovjetunionen. Det får då avgöras i vilken mån det går att åstadkomma särlösningar, som enbart avser de baltiska delrepublikerna.

Utvecklingen i de baltiska republikerna går nu mycket snabbt. Det är vår förhoppning att samarbete av olika slag som i dag ter sig svårgenomförbart kommer att bli möjligt i en nära framtid. Innehållet och omfattningen av våra kontakter avgörs i första hand av utvecklingen i de baltiska republikerna, av deras handlingsfrihet och önskemål. Den svenska regeringen bör för sin del medverka till att kontakterna mellan de baltiska folken och Sverige underlättas. Dit hör också möjligheten att avsätta resurser för främjande av svenska språket och kulturen i de baltiska republikerna.

Det kan dock inte vara Sveriges uppgift att väcka frågan om delrepublikernas ställning inom Sovjetunionen i internationella organ. En sådan handling skulle enligt utskottets bedömning inte gagna de baltiska folkens sak.

Detta hindrar inte att Sverige, liksom hittills, nära bör följa situationen för de mänskliga rättigheterna i Baltikum och vid behov påtala kränkningar på samma sätt som i fråga om andra länder och folk.

Med vad som anförts i det föregående avstyrker utskottet yrkande 1 i motion U529. Yrkande 2 i samma motion och motion U518 får mot samma bakgrund anses besvarade.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1987/88:U529,
2. att riksdagen förklarar motion 1987/88:U518 och yrkande 2 i motion 1987/88:U529 besvarade med vad utskottet anför.

Stockholm den 8 november 1988

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Pär Granstedt (c), Evert Svensson (s), Margaretha af Ugglas (m), Sture Ericson (s), Karl-Erik Svartberg (s), Axel Andersson (s), Nils T Svensson (s), Inger Koch (m), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Hambræus (c), Viola Furubjelke (s), Kristina Svensson (s), Eva Björne (m), Håkan Holmberg (fp) och Berith Eriksson (vpk).

1988/89:UU3

Reservation

Pär Granstedt (c), Margaretha af Ugglas (m), Inger Koch (m), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Hambræus (c), Eva Björne (m) och Håkan Holmberg (fp) anser

att före den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Det kan dock" bort tilläggas följande mening:

Det är givetvis utskottets förhoppning att de förändringar i riktning mot ökat självbestämmande som nu förs fram bl.a. av stats- och partiledningarna i de baltiska republikerna skall leda till positiva resultat.

Särskilt yttrande

Margaretha af Ugglas, Inger Koch och Eva Björne (alla m) anför:

Utvecklingen i Baltikum har gått mycket snabbt det senaste halvåret. Krav på förändringar i riktning mot ökat självbestämmande förs nu fram av s.k. folkfronter.

Det kan mot bakgrund av den pågående utvecklingen inte vara aktuellt att väcka frågan om delrepublikernas ställning i internationella organ.